

Klas Kristersson Horn i historieforskning och biografier från och med början av 1900-talet

Klas Kristersson Horn (ca 1518–1566) var amiral och ståthållare, och har intresserat många forskare genom tiderna. I den här uppsatsen analyserar jag historiografin om Klas Kristersson Horn, dels utifrån de studier som behandlat honom ur ett mer övergripande perspektiv, dels utifrån de som behandlar honom mer ingående. I uppsatsen kopplar jag samman skildringarna av Horn, och förändringarna i dem, med de förändringar som skett i den nationella historieskrivningen och i finländsk biografisk forskning. Horn har under decenniernas lopp uppträtt i olika roller i de studier som gjorts om honom. Särskilt under första delen av 1900-talet skrevs det om honom, i synnerhet med fokus på hans militära karriär, medan han på 2000-talet oftare har behandlats främst i översiktsverk.

De äldsta av de studier som jag har använt mig av här är skrivna i början av 1900-talet, och de nyaste på 2010-talet. Under den här tiden har Klas Kristersson Horn rönt många forskares intresse, och granskningen av deras verk ger därför en tydlig bild av hur man har sett på honom inom forskningen. Forskningslitteraturen som samlats in från mer än ett sekel ger ett representativt sampel, eftersom studierna på ett mångsidigt sätt behandlar 1500-talets personhistoria, allmän historia, krigshistoria och förvaltningshistoria. I uppsatsen behandlar jag bilden av Horn i den finländska historieskrivningen. Jag har också gjort nedslag i några svenska studier, som bidrar till att komplettera helhetsbilden och ger information om Horns bakgrund. Dessa är artikeln om Horn i *Svenskt biografiskt lexikon*, Fridolf Ödbergs skildringar av

släkten Horn samt Arnold Munthes bok om svenska sjöhjältar, där också Horns roll inom sjökrigföringen behandlas.¹

Forskningen om Klas Kristersson Horn kastar ljus över hur kända personer som han har betraktats inom forskningen, och hurdana inriktningar som har funnits inom finländsk historieforskning. Biografier är alltid knutna till den tid de skrivs under och återspeglar den tidens anda, värderingar och utveckling. De forskningsmässiga utmaningar och fördelar som man ställs inför när man studerar personer som levde under den tidigmoderna perioden blir mycket synliga i studiet av Klas Kristersson Horn.

Vem var Klas Kristersson Horn?

I det här avsnittet gör jag en kort biografisk översikt över Klas Kristersson Horn. Han föddes omkring år 1518 i en av de mest betydande frälse-släkterna i riket. Hans far, slottsfogden i Åbo, Krister Klasson Horn dog 1520 när sonen var två år gammal. Horns mor Ingeborg Sparre tillhörde den svenska aristokratin, och Klas Kristersson Horn växte upp på bägge sidor om Bottniska viken.²

Genom sin mor hade Horn nära kontakter med den svenska adeln, och han förstärkte sina relationer till aristokratin när han den 11 januari 1551 gifte sig med den högadliga Kerstin Krumme (1532–1611). De träffade varandra på Kerstins äldre syster Ingeborgs (1530–1586) bröllop, där Klas Kristersson Horn var gäst. Kerstin Krummes mormor, Anna Tott, kallades ”finska fru Anna”. Trots att hon var född och uppvuxen i den västra riksdelen uppfattades hon av samtiden som finsk, eftersom hon tillbringade mycket tid i Finland där hon ägde flera gårdar.³

-
1. Klas Kristersson (Horn), (nätpublikationen *Svenskt biografiskt lexikon*, 2001); Fridolf Ödberg, 'Fru Anna Hansdotter Tott och hennes tid (1478–1549)', *Västergötlands fornminnesförenings tidskrift* II (1908–1909); Fridolf Ödberg, 'Om Hogenskild Bielkes moder, fru Anna Hogenskild till Dala och Åkerö, och hennes tid 1513–1590', *Västergötlands fornminnesförenings tidskrift* II (1908–1909); Arnold Munthe, 'Klas Kristersson Horn', *Svenska sjöhjältar* (Stockholm 1922).
 2. Kaarlo Blomstedt, 'Horn, Klaus Kristerinpoika', *Kansallinen elämäkerrasto* 2 (Porvoo 1929), s. 475; Nils Erik Villstrand, *Riksdelen. Stormakt och rikssprängning 1560–1812*, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland (SSLS) 702:2 (Helsingfors 2012), s. 11.
 3. Ödberg, 'Fru Anna Hansdotter Tott och hennes tid (1478–1549)', s. 36–38; Ödberg, 'Om Hogenskild Bielkes moder, fru Anna Hogenskild till Dala och Åkerö, och hennes tid 1513–1590', s. 32.

Under medeltiden hade släkten Horn inte varit särskilt betydelsefull, men på 1500-talet blev den en av de mest inflytelserika. Som helhet var frälseståndet litet: dit hörde på 1500-talet bara en obetydlig del av befolkningen.⁴ Äktenskapet stärkte ytterligare Horns inflytande. I och med det blev han medlem av aristokratin som bands samman av släktband, och dit hörde de allra mest förmögna och inflytelserika släkterna.⁵

Klas Kristersson Horn inledde sin karriär vid hertigen av Pommerns hov, varifrån han flyttade vidare till Gustav Vasas (1496–1560) hov. År 1553 blev han överbefälhavare för det finska fotfolket, och senare för hela armén. År 1556 blev han ståthållare i Viborg, till en början tillsammans med Jakob Bagge (1502–1577). Han var skicklig i sitt värv och hans tre år som ståthållare blev en framgång. Handeln i Viborg blomstrade och Horn reformerade beskattningen. Senare under sin karriär verkade Klas Kristersson Horn vid sidan om militär också som diplomat under Erik XIV:s (1533–1577) regeringstid.⁶

Vid sidan om karriären blomstrade också Klas Kristersson Horns privatliv. Hans och Kerstin Krummes äktenskap var lyckligt och paret fick fyra barn. På grund av sina tjänsteåligganden blev Horn emellertid ofta tvungen att vara borta från familjen under högtiderna. Så skedde till exempel när släktingarna samlades på Åkerö, Kerstin Krummes släktgård, för att fira den förstfödde sonen Kristers födelse 1554. På grund av ryska kriget kunde Horn inte närvara vid sonens dop, utan blev tvungen att stanna i Viborg. Medan Horn var borta blev Kerstin, såsom de flesta andra hustrur vid den här tiden, tvungen att ta hand om många av makens uppgifter, och hon skötte bland annat deras gods Åminne i Halikko.⁷

Ibland hjälpte också släktingarna Klas Kristersson Horn i hans ämbetsutövning. Hans svärmor Anna Hogenskild bistod sin svärson och sände under ryska kriget en del av sina rusthållshästar till Viborg,

-
4. Kari Tarkiainen, *Sveriges Österland. Från forntiden till Gustav Vasa*, SLS 702:1 (Helsingfors 2010), s. 172, 175.
 5. Kaarlo Blomstedt, 'Aatelin maanhankinnasta 1500-luvulla', *Historiallinen arkisto* XXXIX (Helsinki 1932), s. 15–16; Blomstedt, 'Horn, Klaus Kristerinpoika', s. 476; Tarkiainen, *Sveriges Österland*, s. 263; Gustaf Elgenstierna, *Den introducerade svenska adelns ättartavlor med tillägg och rättelser I–IX* (Stockholm 1925–1936), 'Adliga ätten Horn af Kanckas, nr 12'; 'Friherrliga ätten Horn af Åminne nr 2'.
 6. Veli-Matti Syrjö, 'Horn, Klaus Kristerinpoika (noin 1518–1566)' (nätpublikationen *Kansallisbiografia*, 2001).
 7. Ödberg, 'Om Hogenskild Bielkes moder', s. 37, 40–41.

i enlighet med kungens order. Horn värnade också om familjens välbefinnande. I början av 1556 fruktade han ett ryskt anfall mot Åbo och därifrån vidare mot hans gods. Han skrev då till sin hustru och uppmanade henne att skicka lösöret i trygghet till Sverige eller åtminstone att flytta det till inlandet samt sätta sig själv och barnen i säkerhet. Hösten 1556 reste så Kerstin Krumme med barnen till Sverige. De kunde återvända först på våren 1557, när det åter var fred.⁸

Nils Erik Villstrand konstaterar att Horn i grund och botten var militär, trots att han utan tvivel också var en begåvad diplomat. Han är ihågkommen som en stor sjöstridshjälte. Men precis som så många andra under här tiden insjuknade Klas Kristersson Horn i pesten. Efter endast fyra dagar av sjukdom avled han mitt under det krigståg han ledde i september 1556.⁹ Den svenska örlogsflottan försvagades efter Horns död, eftersom det inte fanns någon kompetent efterträdare som kunde ta över ledningen.¹⁰ Horns död var en förlust för det svenska riket och särskilt för dess flotta och självfallet också för hans familj.

Klas Kristersson Horns inflytande på rikets affärer fortsatte även efter hans död. I juli 1567 beviljade Erik XIV Kerstin Krumme besittningsrätt till den bortgångne makens förlänningar. Kungen hade varit generös mot Horn och donerat guldkedjor, stora jordområden samt handelsfartyg som kapats från fienden till honom. Horn efterlämnade en enorm egendom som till och med gjorde det möjligt för Kerstin Krumme att bevilja lån till bland andra Erik XIV och Johan III (1537–1592).¹¹

Klas Kristersson Horns händelserika levnadsbana erbjuder många olika perspektiv för den som vill studera honom. Han hann under sin karriär verka både som militär och förvaltningsman och hamnade ofta i mittpunkten för viktiga händelser i riket, vilka han flera gånger också själv påverkade.

I litteraturen används oftast namnet Klas Kristersson Horn och det är det namn jag använder i den här uppsatsen. Särskilt i äldre litteratur stöter man också på kombinationen av förnamn och patronymikon.

8. Ibid., s. 42.

9. Villstrand, *Riksdelen*, s. 11; Syrjö, 'Horn, Klaus Kristerinpoika'; Ödberg, 'Om Hogenskild Bielkes moder', s. 75.

10. Syrjö, 'Horn, Klaus Kristerinpoika'.

11. Ödberg, 'Fru Anna Hansdotter Tott och hennes tid', s. 37; Ödberg, 'Om Hogenskild Bielkes moder', s. 78.

I äldre studier var det också rätt vanligt att använda den förfinskade formen Klaus Kristerinpoika Horn.

Behandlingen av Horn i historieforskningen och som gestalt i en historisk roman

Under gångna decennier har Horn behandlats i ett flertal biografier och översiktsverk. I den här uppsatsen gör jag en genomskärning av hur man har betraktat honom inom forskningslitteraturen och vad man har skrivit om honom. I de verk jag har analyserat influeras forskarnas resultat av samtidens allmänna historiesyn. Särskilt i studier gjorda i början av 1900-talet är tonfallet gentemot forskningsföremålet ofta beundrande. Granskningen av Klas Kristersson Horn kretsar kring några återkommande teman, i allmänhet behandlas hans militära bana och hans verksamhet inom förvaltningen, särskilt i samband med hans verksamhet som ståthållare. Det är typiskt att man i verken fokuserar på att skildra händelser, medan personbeskrivningen hamnar mer i skymundan. Särskilt i äldre forskning är texten ofta så beundrande inför Horn att det inte är möjligt att bilda sig en objektiv uppfattning om vare sig honom eller händelserna i hans liv.

Verken *Oma Maa*¹², *Kansallinen elämäkerrasto*¹³ och *Svenska sjöhjältar*¹⁴ representerar äldre forskning från början av 1900-talet. En av de tidigaste texterna som behandlar Horn är en artikel av K.E.F. Ignatius artikel i *Lännetär* 1860.¹⁵ Verken *Viipurin läänin historia III*¹⁶, *Riksdelen*¹⁷ och *Suomen historia I*¹⁸ utgör nya översiktsverk, i vilka Klas Kristersson Horn tas upp. Horn nämns visserligen alldeles kort i de sistnämnda verken, men de fokuserar inte på honom och innehåller ingen artikel om enbart om honom eller hans verksamhet. I stället är syftet med verken att skapa en bredare tidsbild. Under de senaste

-
12. Kustavi Grotenfelt, 'Horn-suvusta', *Oma maa. Tietokirja Suomen kodeille IV* (Porvoo 1909).
 13. Blomstedt, 'Horn, Klaus Kristerinpoika'.
 14. Arnold Munthe, *Svenska sjöhjältar* (Stockholm 1922).
 15. K.E.F. Ignatius, 'Clas Christersson Horn, Biografiskt utkast'. *Lännetär I* (Helsingfors 1860); Olof Mustelin, *Studier i finländsk historieforskning 1809-1865* (Borgå 1957), s. 172, 596.
 16. Kimmo Katajala, Antti Kujala & Anssi Mäkinen, *Viipurin läänin historia III. Suomenlahdelta Laatokalle* (Porvoo 2010).
 17. Villstrand, *Riksdelen*.
 18. Pentti Virrankoski, *Suomen historia 1* (Helsinki 2001).

decennierna har man heller inte i samma utsträckning som tidigare fördjupat sig i personskildringen av Klas Kristersson Horn, även om han ofta nämns i studierna. Ett undantag är nätpublikationen Kansallisbiografia där en kortare beskrivning av Horn som person publicerades 2001.¹⁹ Horn har med andra ord inte försvunnit ur forskningen, men fokus på honom har minskat och perspektivet förändrats.

Trots att Horn har behandlats mer ingående i den äldre forskningen, har han också där många gånger bara skymtat förbi. I *Suomen historian ääriiviat* som utkom 1940 nämner Jalmari Jaakkola kort Klas Kristersson Horns fälttåg till Estland.²⁰ I boken koncentrerar dock Jaakkola alla 1500-talets händelser till endast ett kapitel, och därför är det förstaeligt att Horn inte får mer utrymme än ett kort konstaterande.

Tauno Kuosas *Jokamiehen Suomen historia* som utkom 1952 framställer i en kompakt och allmänt hållen form de olika skedena i Finlands historia från förhistorien till 1900-talet. Klas Kristersson Horn behandlas, såsom i många andra verk, i huvudsak utifrån sina militära förtjänster.²¹ Kuosa har till och med ägnat ett helt underkapitel åt finländska krigsmarskalkar och amiraler.²² Den största delen av det underkapitlet behandlar Horns bana som sjömilitär. Kuosa lyfter också kort fram släkten Horn, men närmast med fokus på medlemmarnas administrativa och militära framgångar.²³

Trots att Kuosas verk innehåller ett omfattande sampel historiska händelser, uppträder Horn i överraskande många sammanhang i boken. När det gäller översiktsverken finns det stor variation i hur mycket Horn framträder. En del nämner honom bara kort, medan andra lyfter fram honom ett flertal gånger. En del av verken nämner honom inte över huvud taget. Författarens tyngdpunkter och verkets tema bestämmer om Horn tas med i undersökningen och i vilken omfattning.

I översiktsverken beskrivs ofta Horns tid som ståthållare och hans militära bana. Mikko Juva behandlar i sin bok *Suomen kansan historia* från 1965 både Horns tid som ståthållare och hans förtjänster som amiral. När det gäller hans bana som ståthållare lyfter Juva särskilt

19. Syrjö, 'Horn, Klaus Kristerinpoika'.

20. Jalmari Jaakkola, *Suomen historian ääriiviat* (Porvoo 1940), s. 118.

21. Tauno Kuosa, *Jokamiehen Suomen Historia* (Porvoo 1952), s. 285, 332–333, 348–352, 502.

22. *Ibid.*, s. 348–352.

23. *Ibid.*, s. 285.

fram Viborgs korta blomstringstid i slutet av 1550-talet, när handeln växte rekordartat.²⁴

I Juvas bok, såväl som i Kuosas, påpekas att Klas Kristersson Horn var rätt så human för den tid han levde i. Kuosa anser till och med att Horns mentalitet var unik och konstaterar att ”Yhtä kunnioitettava kuin sotilaallisten suoritustensa vuoksi Horn on inhimillisyytensä tähden. Tässä suhteessa hän oli ainoalaatuinen tänä julmana ja väkivaltaisena aikana” (”Lika respektabel som Horn är genom sina militära bedrifter är han genom sin mänsklighet. I det här avseendet var han unik under denna grymma och våldsamma tid”). Både Juva och Kuosa uppmärksammar sättet på vilket Horn behandlade sina fiender, och även det faktum att Horn förfärad sig över hurdan ställning de livegna bönderna i Estland hade under den tid han vistades i Baltikum. Horn tog upp detta i ett brev till kungen, i hopp om att böndernas villkor skulle förbättras.²⁵

Även Eirik Hornborg hyllar Horns militära förmåga och konstaterar i sin bok *Suomen historia* från 1965, angående Horns krigföring till sjöss, att ”[s]uomalainen mies esitti ensi kerran ratkaisevaa osaa valtakunnan historiassa” (”en finländsk man spelade för första gången en avgörande roll i rikets historia”).²⁶ Trots att Horn under sin tid som ståthållare lyckade höja Viborgs ställning, bland annat i fråga om handeln, är det med andra ord främst hans militära bedrifter som lovordas.

Eino Jutikkala och Kauko Pirinen skriver i sitt företal till *Suomen historia* som utkom 1966 att boken ursprungligen är avsedd för utländska läsare.²⁷ Precis som många andra lyfter de fram den korta blomstringsperioden för den viborgska handeln och Klas Kristersson Horns andel i den. De behandlar också Horns verksamhet i Baltikum och nämner också kortfattat hans framgångar inom sjökrigföringen.²⁸ Horn skildras i texten på ett ganska neutralt sätt, men ändå i ett positivt ljus. Om Horns verksamhet i Baltikum konstateras: ”Hornin johdolla saavutettiin niin täydellinen yliote vihollisista, että Ruotsi-Suomen laivasto kantoi tullia tanskalaisilta näiden valtakunnan sisällä

24. Mikko Juva, *Suomen kansan historia. Uskonpuhdistuksen aika ja suurvallan synty* (Helsinki 1965), s. 109, 114, 119–124.

25. Kuosa, *Jokamiehen Suomen historia*, s. 351–352; Juva, *Suomen kansan historia*, s. 184.

26. Eirik Hornborg, *Suomen historia* (Porvoo 1965), s. 81.

27. Eino Jutikkala & Kauko Pirinen, *Suomen historia* (Helsinki 1966), s. 7.

28. *Ibid.*, s. 90–91, 94.

olevassa Juutinraumassa” (”under Horns ledning fick man ett så fullständigt övertag över fienden, att Sverige-Finlands flotta uppbar tull av danskarna vid Öresund, som låg inom det danska riket”).²⁹ Trots att Jutikkala och Pirinen lyfter fram Horns förmåga som ledare samt hans bedrifter, framstår han inte i lika hög grad som en hjälte här som i de tidigare verken.

Den omfattande bokserien *Suomen historia* i nio delar som utkom på 1980-talet,³⁰ omspänner tiden ända från stenåldern fram till 1980-talet. Den andra delen behandlar medeltiden och början av nya tiden. Också i det här verket är perspektivet på Klas Kristersson Horn neutralt, men positivt. Precis som i många andra översiktsverk ligger fokus här på händelserna under ryska kriget och på handeln i Viborg. Horn nämns bara på några sidor, och behandlingen är översiktlig. Om Horn konstateras att ”Horn toimi tehokkaasti kaupunkinsa kaupan kohottamiseksi purjehdusväyliä avaamalla ja kauppakiistoja sovittelemalla” (”Horn verkade effektivt för att förbättra handeln genom att öppna segelfarleder och medla i handelskonflikter”).³¹

Helge Pohjolan-Pirhonen behandlar Klas Kristersson Horn i sin bok *Suomen historia 1523–1617* från 1960.³² I förordet till boken berättar han att han strävat efter att skildra 1500-talet uttryckligen ur ett finländskt perspektiv. Samtidigt skriver han att han försökt utreda ställningen för alla länder som hörde till maktsfären kring Östersjön, och på så vis skapa en uppfattning om Finlands europeiska förbindelser och utreda Finlands position i Nordeuropa ur ett politiskt och bildningsmässigt perspektiv.³³ Genom att Pohjolan-Pirhonen fokuserar på den nya tiden avviker hans studie från huvudfåran av annan samtida forskning, där tiden efter andra världskriget oftast var dominerande.

Pohjolan-Pirhonen berättar både om släkten Horns olika skeden och om Klas Kristersson Horns levnadsbana. På samma sätt som många andra forskare lyfter han fram Horns verksamhet som ståt-

29. Ibid., s. 94.

30. *Suomen historia* (Helsinki 1984–1988, 1992).

31. Kyösti Kiuasmaa, ’Valtaistuinriitojen ja uskonpuhdistuksen aika’, Eero Laaksonen & Erkki Pärssinen (toim.), *Suomen historia 2. Keski-aika, uuden ajan alku* (Helsinki 1985), s. 242–243, 251.

32. Helge Pohjolan-Pirhonen, *Suomen historia VII. 1523–1617* (Helsinki 1960).

33. Ibid., förord.

hållare i Viborg, och hans karriär som framgångsrik amiral.³⁴ I Pohjolan-Pirhonens undersökning betonas förståelsen av Klas Kristersson Horns verksamhet. Han betonar flera gånger det rådiga, uthålliga och geniala i verksamheten. På samma sätt som Eirik Hornborg, berömmar Pohjolan-Pirhonen Horns bedrifter inom sjökrigföringen och konstaterar att ”[s]uomalaisen merisankarin [...] antama panos ei ole ainoastaan sodan loistavin. Syystä voidaan sitä pitää ratkaisevan tärkeänä koko Ruotsi-Suomen tulevaisuudelle” (”Den finländska sjöhjältens [...] insats är inte enbart den mest lysande under kriget. Med goda skäl kan man betrakta den som avgörande för hela Sverige-Finlands framtid”).³⁵ Både Pohjolan-Pirhonen och Hornborg betonar i sina undersökningar Horns finländska ursprung.

Helge Pohjolan-Pirhonen analyserar Klas Kristersson på ett rätt så övergripande sätt med tanke på att det handlar om ett översiktsverk, där Horn bara har en liten biroll. Jämfört med studierna från början av seklet är Pohjolan-Pirhonens text mer måttfull i tonen, även om också han betonar Horns bedrifter. Han verkar dock klarare förstå Horns ställning och de begränsningar den medförde för hans verksamhet.

I verket *Finlands historia*, av Rainer Fagerlund, Kurt Jern och Nils Erik Villstrand (1993), framställs Horn redan i ett ganska neutralt ljus.³⁶ I de verk som utkommit under senare delen av 1900-talet och på 2000-talet finns inte längre några drag av stormannaskildringar. Undersökningarnas syfte är att berätta om händelser och personers verkliga handlingar, utan att placera någon särskild på piedestal. Eftersom studierna fokuserar på händelser, blir personhistorien oundvikligen tunn, medan de äldre studierna i sin tur bjuder på mer givande läsning i den aspekten.

I Pentti Virrankoskis bok *Suomen historia* från 2001 behandlas tiden från stenåldern till nutid. Också Virrankoski nämner Klas Kristersson Horn och hans bedrifter i Baltikum, såväl som hans framgångar i sjökrigföringen och det faktum att Horn tilldelades friherres värdighet.³⁷ Trots det förekommer Horn bara i några korta omnämmanden, men dessa ger en fördelaktig bild av honom.

34. Ibid., s. 115–116, 243–245, 293–295.

35. Ibid., s. 295.

36. Rainer Fagerlund, Kurt Jern & Nils Erik Villstrand, *Finlands historia 2* (Helsingfors 1993), s. 52–55.

37. Virrankoski, *Suomen historia* 1, s. 148, 150.

I Jouko Vahtolan *Suomen historia jääkaudesta Euroopan unioniin* från 2005 nämns Klas Kristersson Horn bara i en mening som berör hans delaktighet i krigföringen i Baltikum. I det korta omnämmandet lyfter Vahtola emellertid fram Horns finländska ursprung.³⁸ Det faktum att han ändå omnämns i ett så omfattande översiktsverk, om än flyktigt, stärker ytterligare hans position som en av de mest betydande personerna i Finlands historia.

I boken *Sveriges Österland. Från forntiden till Gustav Vasa* fördjupar Kari Tarkiainen sig i de centrala frågorna i Finlands historia. Han lyfter fram släkten Horn, men till skillnad från andra forskare behandlar han inte Horns administrativa eller militära bana, utan i stället fokuserar han på släkten Horn och dess betydelse. Tarkiainen betonar den ställning Horn gav sin släktgren och konstaterar: ”Han höjde definitivt sin släkt till samma ställning som de svenska ätterna Bielke, Oxenstierna, Banér, Gyllenstierna, Sture, Brahe, Bonde och Stenbock hade.”³⁹ Tarkiainens val av fokus är ovanligt, och det är ett uppfriskande inslag bland de övriga bidragen till forskningen. Med tanke på vilken stor roll släkten Horn spelade på 1500-talet, är det motiverat att lyfta fram också den och inte bara en av dess mest kända medlemmar.

Klas Kristersson Horn framträder också i Tarkiainens bok *Moskoviten. Sverige och Ryssland 1478–1721* från 2017. Där behandlar författaren det upprepade hotet från Ryssland mot Östersjöområdet. Horns aktiviteter under ryska kriget och som ståthållare i Viborg lyfts fram, och Tarkiainen beskriver honom som berest och högutbildad.⁴⁰ Det här är sidor som ofta hamnar i skymundan i andra studier om honom. Tarkiainen visar på så sätt att det också genom ett kort omnämmande är möjligt att lyfta fram nya sidor hos en person.

Förutom av forskare, har Klas Kristersson Horn också uppmärksamats inom skönlitteraturen. År 1968 blev han känd för en bredare publik, när Kaari Utrios första bok *Kartanonherra ja kaunis Kirstin* utkom. Här är det Horn som är huvudperson. Utrio berättar att hon i stora drag var nöjd med boken, den yttre utformningen är tilltalande och den nästa 400 sidor långa romanen var när den kom ut ovanligt

38. Vahtola, *Suomen historia*, s. 103.

39. Tarkiainen, *Sveriges Österland*, s. 267.

40. Kari Tarkiainen, *Moskoviten. Sverige och Ryssland 1478–1721*, SSSL 818 (Helsingfors 2017), s. 61 och 69.

omfattande. Utrio var emellertid besviken på titeln. Hon önskade att boken hade fått heta ”Loistava Horn” (den lysande Horn). Boken sålde emellertid bra, och för Utrio blev den början på en lång författarkarriär.⁴¹

Horn var en ekonomiskt skarpsinnig person, som hade beaktansvärda tankar till exempel om att utveckla handeln i Viborg, och många har också närmast sig honom ur det perspektivet. Temat har intresserat forskare under olika decennier.⁴² I många studier lyfts Horn fram uttryckligen för sin militära bana, medan hans verksamhet som civil ämbetsman ofta hamnar i skymundan. Trots detta var Horns karriär inom förvaltningen betydande: som tidigare nämnts verkade han bland annat som ståthållare i Viborg, och vid Gustav Vasas hov avancerade han till hovmarskalk. Mest har forskarna uppmärksammat Horns bana som framgångsrik amiral. Från decennium till decennium förblir fokus i forskningen på hans militära och civila bana. Privatlivet behandlas i princip inte alls, men ibland lyfter man som sagt fram släkten Horn. Detta avspeglar naturligtvis också källäget, det vill säga att det inte i samma utsträckning bevarats material om hans privatliv som om hans karriär.

Livshistoria och biografisk forskning

Biografier har skrivits på många olika sätt under olika decennier. I det här avsnittet går jag igenom de olika skedena inom den biografiska forskningen, eftersom sättet att bedriva biografisk forskning under olika perioder haft stor inverkan på hur Klas Kristersson Horn har behandlats inom forskningen. Birgitte Possing konstaterar att ”yksinkertaisimman määritelmän mukaan elämäkerta on kertomus yhdestä aidosta ja eletystä elämästä, kertomus, jonka on kirjoittanut joku muu kuin päähenkilö itse” (”enligt den enklaste definitionen är en biografi en berättelse om det äkta och levda livet, en berättelse som har skrivits av någon annan än huvudpersonen själv”).⁴³ I en biografi utreder man

41. Utrio, ’Esikoista katsellessa’, förord till *Kirstin* som blev bokens nya titel när den gavs ut på nytt 1998. Våren 2018 utgavs romanen för tredje gången med anledning av 50-årsjubileet. Namnet på boken syftar på Klas Kristersson Horns hustru Kerstin Krumme.

42. Se till exempel J. W. Ruuth, *Viipurin kaupungin historia 1. Vuoteen 1617* (Viipuri 1931); Kimmo Katajala, ’Asukkaat ja elämisen ehdot’, Kimmo Katajala, Antti Kujala & Anssi Mäkinen, *Viipurin läänin historia III. Suomenlahdelta Laatokalle* (Porvoo 2010).

43. Birgitte Possing, ’Elämä pelissä. Biografian historia ja vastuu’, Heini Hakosalo et al. (toim.), *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus* (Helsinki 2014), s. 65.

med andra ord den undersökta personens levnadslopp. Enligt Heini Hakosalo, Seija Jalagin, Marianne Junila och Heidi Kurvinen är biografen en av de mest populära genrerna inom den historiska litteraturen. De konstaterar att man genom biografier på ett betydande sätt kan påverka läsarens uppfattning om det förflutna.⁴⁴

Biografier verkar intressera den stora allmänheten, och man ska inte underskatta den bild de ger av de personer och perioder som behandlas i biografierna. Med hjälp av biografierna är det möjligt att påverka den stora publikens uppfattningar och förändra rådande föreställningar om historien. Eftersom biografen koncentrerar sig på en enskild persons livshistoria blir det genom biografen kanske lättare för läsaren att identifiera sig med det tema och den period som behandlas där än genom annan forskning.

De studier som behandlar Klas Kristersson Horn återspeglar på ett tydligt sätt sin egen tid, och förhållningsättet till honom varierar kraftigt beroende på när boken i fråga skrivits. I tidigare studier betonas ofta stormannaskildringarna, medan dessa lyser med sin frånvaro i nyare forskning. Stormannaskildringarna följer ett visst tänkesätt, och den undersökta personens personlighet hamnar ofta i skuggan av hans ställning som storman. Schildringarna visar främst hur man vid en viss tidpunkt har förhållit sig till betydande personer och hur de har skildrats i historieforskningen.

En biografi behöver inte sträcka sig från vaggan till graven. Det var en princip som övergavs redan i början av 1900-talet.⁴⁵ I forskningen närmar man sig ofta Klas Kristersson Horn kronologiskt, såsom till exempel i artikeln i *Kansallinen elämäkerrasto*, men det finns också andra infallsvinklar på honom i litteraturen. Till exempel i översiktsverken har man ofta närmat sig honom utifrån ett specifikt tema, och ofta bara behandlat den del av hans liv som passerat in i temat för översikten. Kronologin behöver inte begränsa forskningen, men den kan vara en stomme att bygga studien kring. Samtidigt skapas ofta en intressantare bild av en människas levnadsbana när man inleder framställningen med en annan tidpunkt än personens födelse. Om man strikt förhåller sig till kronologin begränsas forskningsarbetet.

44. Ibid., s. 7–9.

45. Possing, 'Elämä pelissä. Biografian historia ja vastuu', s. 68.

Enligt Maarit Leskelä-Kärki kan biografien studeras som en litterär genretyp och som något som påverkas av författaren och dennas identitet, livshistoria och erfarenheter – allt vävs in i den skrivna texten. Hon fortsätter med att konstatera att man på så vis märker hur biografien är knuten till exempel till maktbruk i samhället och hur man med hjälp av den kan bygga en nationell historia. När man talar om biografier är det viktigt att vara uppmärksam på deras starka samband med sin egen tid, vilket också påverkar forskarens möjlighet att objektivt berätta om perioden i fråga. Leskelä-Kärki konstaterar att män och märkespersoner har dominerat inom den biografiska forskningen.⁴⁶ Varje tid för också med sig en egen liten krydda till biografien. Biografier från olika perioder bildar som helhet en rik och mångfasetterad bild av forskningsobjektet. Enskilda biografier berättar inte bara om den studerade personen, utan också om den tid då biografien skrivs, om de för tiden rådande forskningsmetoderna och tyngdpunkterna. Olika tider präglar oundvikligen forskningen, vilket inte enbart behöver vara negativt – det kan också ses som en länk i en lång forskningskedja.

Enligt Possing borde en biografi enligt den nuvarande uppfattningen byggas upp kring ett påstående. Enligt henne kan man på så vis undvika en situation där innehållet i biografien krymper ihop till en kronologisk beskrivning av en livsberättelse från födelse till död. Enligt Possing är det också viktigt att beakta hur den undersökta personens levnadsbana och handlingar kan passas in i en egen kontext. Dessutom är det viktigt att förstå det omgivande samhällets inflytande på undersökningsobjektets verksamhet, och forskaren ska även vara medveten om sin egen ställning som författare till biografien.⁴⁷ I nyare forskning finns en strävan efter att förstå forskningsobjektet, i stället för att på ett fullständigt sätt försöka rekonstruera hans eller hennes liv. Samtidigt är det viktigt att känna till de olika skedena av livet, eftersom de påverkar kontexten, och därmed är det viktigt att inte heller helt åsidosätta kronologin.

När man talar om biografier bör man beakta att biografien har ett samband med maktutövning och politik. Biografier kan utnyttjas inom politiken, särskilt när det handlar om nationell politik. Den nationella bilden och självförståelsen har konstruerats bland annat genom

46. Maarit Leskelä-Kärki, *Toisten elämät. Kirjoituksia elämäkerroista* (Helsinki 2017), s. 9–10.

47. Possing, 'Elämä pelissä. Biografian historia ja vastuu', s. 75.

Kansallinen elämäkerrasto (1927–1934), *Kansallisgalleria* (1995–1997) och *Kansallisbiografia* (2003–). Genom de personskildringar som ingår i dessa studier kan man se vilket nationalgalleri som har sammanställts med hjälp av publikationerna.⁴⁸ Till exempel har betydande krigshjältar, såsom Klas Kristersson Horn, ofta tagits med i nationalgallerierna. Exempel på detta är Kaarlo Blomstedts artikel från 1929 som ingår i *Kansallinen elämäkerrasto* samt Veli-Matti Syrjös artikel i *Kansallisbiografia* från 2001. Horn har också behandlats i en artikel i *Svenskt biografiskt lexikon*, där hans levnadsbana och främsta bedrifter sammanfattas.⁴⁹

Stormännens betydelse har ofta betraktats som ovedersäglig och självklar. Det bevarade källmaterialet styr emellertid ofta vilka personer som får ta plats i historieskrivningen och vilka som överskuggas eller helt faller bort ur forskningen. Det är viktigt att komma ihåg att bara för att material inte har bevarats om alla historiens intressanta personer, betyder det inte att de inte har existerat och spelat en roll i händelsernas gång. Stormän bör ändå inte uteslutas ur forskningen bara på grund av att de har studerats ofta och för att de på sätt och vis är självklara studieobjekt. Forskningsresultaten beror till stor del på hur man närmar sig forskningsobjektet och på de frågor man ställer källmaterialet. På så sätt kan man variera forskningen genom att hitta nya perspektiv på stormännen och till exempel fokusera mer på deras privata liv. Undersökningarna behöver inte begränsa sig till deras ställning som märkespersoner.

Klas Kristersson Horns olika livsskeden och händelser i hans liv framgår av de studier som gjorts kring honom, men i dem diskuteras inte närmare hur de olika skedena påverkade Horn och de beslut han fattade. Till exempel Kaarlo Blomstedt hyllar i sin artikel från 1929 Klas Kristersson Horns ”perinnäisiä suuria lahjoja” (”ärvda stora gåvor”) och konstaterar att han ”jo alusta alkaen kehittyi kykeneväksi toimimaan niillä eri aloilla, jotka häntä kotimaassa odottivat” (”redan från början utvecklades till att bli kapabel att verka på de olika områden som hans hemland förväntade sig”). Blomstedt ger emellertid ingen information om vad han baserar denna slutsats på.⁵⁰

48. Hakosalo et al., *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*, s. 17.

49. Blomstedt, 'Horn, Klaus Kristerinpoika'; Syrjö, 'Horn, Klaus Kristerinpoika'; Klas Kristersson (Horn), (nätpublikationen *Svenskt biografiskt lexikon*, 2001).

50. Blomstedt, 'Horn, Klaus Kristerinpoika', s. 475.

I biografierna om Klas Kristersson Horn betraktas han ofta i ett mycket fördelaktigt ljus, men ibland har förhållningssättet till honom också varit mer kritiskt. Biografierna om honom fördelar sig över flera decennier, och visar på olika sätt att skriva biografier och närma sig Horn. Att vara medveten om biografins utvecklingsbåge gör det lättare att förstå perspektiven i de studier där Klas Kristersson Horn framställs i ett annat ljus.

I biografierna kan man förutom att tillämpa ett kronologiskt angreppssätt fokusera på hur forskningsobjektets liv har tagit de vändningar det tagit. Ofta spelar slumpen en roll, men människor fattar också egna aktiva livsbeslut: de kan sträva efter något särskilt och därmed försöka påverka sitt liv i en viss riktning. Det är få som bara låter sig föras genom livet som med en ström – de flesta vill själva styra sina liv. Livsskeden kan med andra ord studeras utifrån frågeställningen om de har varit avsiktliga eller inte, även om det inte alltid är möjligt att klarlägga varför och hur olika beslut har fattats.

Slumpens betydelse för levnadsloppet har studerats i boken *Satunnaisesti Suomessa* (2018) som behandlar slumpens inverkan på både människor och fenomen.⁵¹ Tiina Miettinen har skrivit en artikel om utländska adelsmän som grundade herrgårdar på sina förlänningar. Miettinen påpekar i sin artikel att nykomlingar hade svårt att hitta sin plats i Finland. Hon noterar också påverkan av både tur och slump i deras liv.⁵² Veli Pekka Toropainen gör i sin artikel om Elin Säger, som blev föreståndare för ett järnbruk, en viktig iakttagelse när han skriver att man inte alltid kan veta varifrån idéerna bakom ett beslut härstammar. Samtidigt betonar han att det ändå är personens medvetna handlingar som har en avgörande inverkan på resultatet.⁵³

När man studerar de olika skedena i Klas Kristersson Horns liv är det svårt att bilda sig en uppfattning om vilka beslut som var hans egna, vad som dikterades för honom, till exempel som order från kungen, och vad som var ett resultat av ren tur eller av slumpen. I litteraturen

51. Marko Lamberg, Ulla Piela & Hanna Snellman, *Satunnaisesti Suomessa* (Helsinki 2018).

52. Tiina Miettinen, 'Saksalainen, ranskalainen ja skotlantilainen. Vierasmaalaiset kartanoita perustamassa Hämeessä 1600-luvulla', Marko Lamberg, Ulla Piela & Hanna Snellman, *Satunnaisesti Suomessa* (Helsinki 2018), s. 159–160.

53. Veli Pekka Toropainen, 'Valtaporvarskasta ruukinpatrunessaksi Elin Säger 1660-luvun maallemuuttajana', Marko Lamberg, Ulla Piela & Hanna Snellman, *Satunnaisesti Suomessa* (Helsinki 2018), s. 178.

tecknas en bild av Horn som en begåvad och energisk man. Genom sina egna handlingar bidrog han till sin framgångsrika karriär, men också hans begåvning inom till exempel sjökrigföring bidrog till hans framgång, främst genom en slump. Ingen visste något om Horns kompetens inom sjökrigföring innan han fick befälet över flottan, utan först då visade han sig vara en skicklig sjömilitär. Utan kungens order hade denna begåvning aldrig framkommit.

Den nationella historieskrivningen och finländska hjältar

Den nationella historieskrivningen har haft ett stort inflytande på hur Klas Kristersson Horn har beskrivits i forskningslitteraturen. I det här avsnittet går jag igenom de olika skedena inom den nationella historieskrivningen, dess betydelse samt hur Horn har behandlats inom den.

Klas Kristersson Horn hör till den krets av historiskt sett betydelsefulla personer med vilka man har byggt upp den nationella historien. Man har låtit personer som honom utgöra en grund när man har velat berätta för nationen hurdana vi är och samtidigt skapa en bild av hurdana vi skulle kunna vara. Horns livshistoria med alla intressanta vändningar är en berättelse i sig själv, och hans förtidiga död befäste ytterligare den hjältemyt som har skapats kring honom.

I samlingsbiografier, såsom *Kansallinen elämäkerrasto* och *Kansallisbiografia*, har Klas Kristersson Horn behandlats i första hand utifrån sina bedrifter och sin samhällliga betydelse.⁵⁴ Samtidigt är avsikten med samlingsbiografier att beskriva personerna kortfattat, och de personer som ingår i urvalet har i allmänhet åstadkommit något betydande under sitt liv. Således fokuserar en samlingsbiografi på de saker som personen i fråga är känd för. Här finns inte plats för någon särskilt ingående analys, och det finns i allmänhet inte möjlighet att fokusera på någon tematik utöver presentationen av de olika skedena i forskningsföremålets liv.

Bokserien *Oma maa* som bidrog till att skapa den finländska historiebilden under åren 1900–1960 innehåller ett stort antal personartiklar. Ulla Koskinen och Piia Einonen konstaterar att syftet med bokserien var att bistå folkupplysningen. Böckerna användes i skolorna kring sekelskiftet 1900, eftersom man ansåg att biografier var nyttig läsning

54. Blomstedt, 'Horn, Klaus Kristerinpoika'; Syrjö, 'Horn, Klaus Kristerinpoika'.

i skolundervisningen.⁵⁵ Petri Karonen och Antti Rähkä påpekar att antalet personartiklar minskade under decenniernas lopp. Efter andra världskriget publicerades bara 17 personartiklar, medan hela 109 publicerades på 1910-talet.⁵⁶

I den fjärde delen av *Oma Maa*, som utkom 1909, ingår en artikel om släkten Horn författad av Kustavi Grotenfelt.⁵⁷ I den behandlas Klas Kristersson Horn, precis som släkten överlag, med ett beundrande tonfall. Om Horn konstateras att ”Horn ei ollut ainoastaan taitava ja urhoollinen, hänen mielensä oli myöskin jalo” (”Horn var inte bara skicklig och djärv, han hade även ett ädelt sinne”).⁵⁸ Grotenfelt tar också upp Horns syn på de baltiska livegnas ställning genom att konstatera: ”Eikä tule jäämään unohdukseen, että hän oli ensimmäinen, joka korotti äänensä saksalaisten ritarien orjuudessa huokailevien Viron talonpoikain hyväksi” (”Det kommer aldrig att glömmas att han var den förste som höjde sin stämma till förmån för Estlands bönder, som kämpade i livegenskap under tyska riddare”).⁵⁹ Trots sitt patos är Grotenfelts text medryckande läsning. Delvis får den beundrande tonen sin förklaring i att Grotenfelt var en känd fennoman.⁶⁰ Hans artikel innehåller också mycket kunskap om både släkten Horn och Klas Kristersson Horn, trots att den är skriven på ett sätt som avviker mycket från dagens neutrala historieskrivning.

I sin bok *Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen* från 1989 diskuterar Irma Sulkunen hur man ska närma sig och behandla en legendarisk person, som under sin samtid har varit beundrad och uppskattad, och om vilken samtiden har haft en rätt så enhetlig bild. Sulkunen diskuterar också hur man kan knyta en enskild persons olika livsskeden till historiska händelser.⁶¹ Hennes diskussion om Sillanpää skulle också kunna appliceras på forskningen om Klas Kristersson Horn. Hon konstaterar att bilden av Miina Sillan-

55. Ulla Koskinen & Piia Einonen, ’Hallinnon sankarilliset yksilöt ja kasvoton koneisto’, Petri Karonen & Antti Rähkä (toim.), *Kansallisten instituutioiden muotoutuminen. Suomalainen historiakuva Oma maa-kirjasarjassa 1900–1960* (Helsinki 2014), s. 126.

56. *Ibid.*, s. 25.

57. Grotenfelt, ’Horn-suvusta’, s. 364–372.

58. *Ibid.*, s. 366.

59. *Ibid.*, s. 366.

60. Päiviö Tommila, *Suomen historiankirjoitus. Tutkimuksen historia* (Helsinki 1989), s. 132.

61. Irma Sulkunen, *Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen* (Helsinki 1989), s. 11.

pää är splittrad, och att hennes inre inte var helt klart ens för de människor som stod henne närmast. Miina Sillanpää avslöjade inte själv sitt inre, vilket gjorde att det också blev onåbart för andra.⁶²

Klas Kristersson Horn var under sin tid en märkesperson som har beundrats storligen också av senare generationer. Särskilt de äldre studierna från början av 1900-talet är stormannaskildringar, i vilka Horns verk och person ofta hyllas synnerligen kritiklöst. När man övervallande berömmar en person och hans eller hennes åstadkommanden, hamnar personens identitet på sätt och vis i skuggan av berömmet och stormannaskapet. Det bevarade källmaterialet om Horn, dess kvalitet och omfattning, begränsar också möjligheterna att bilda sig en enhetlig bild av honom. I brev döljs till exempel hans person bakom rollen som ståthållare.

Trots att Klas Kristersson Horn inte var regent utövade han särskilt under sin tid som ståthållare flitigt sin makt i Viborgstrakten. Ståthållaren var en mäktig man i sitt ståthållarskap och han har också i äldre forskning behandlats i hög grad på samma sätt som en regent. Klas Kristersson Horns senare, mycket framgångsrika karriär i ledningen för Sveriges örlogsflotta, bidrar till att ge honom en respekterad ställning och gör honom till ett lämpligt objekt för en personskildring. Genom honom har det varit möjligt att lyfta fram frågor som gäller hela riket, såsom den framgångsrika sjökrigföringen. Horn har behandlats i talrika krigshistoriska verk.

Klas Kristersson Horn framstår ofta som en ivrig utvecklare av Viborgstrakten, och det var han också. Han tog initiativet till många reformer, som med Gustav Vasas medgivande förverkligades. De reformer som Horn skissade upp lyfts ofta fram i litteraturen. På samma sätt har forskarna uppmärksammat den åldrande kungens misstrogenhet och envishet som ledde till en svår balansgång för Horn när han skulle försöka balansera mellan sina egna och kungens åsikter.⁶³

Ulla Koskinen och Piia Einonen påpekar att Finlands existens såväl som land och som nationalitet redan i början av nya tiden var uppenbar för de författare som skrev om makthavare i serien

62. Ibid., s. 153–159.

63. Se till exempel Katajala, 'Asukkaat ja elämisen ehdot', s. 69, 91–94, 151–156; Ruuth, *Viipurin kaupungin historia*, s. 204, 260–270.

Oma Maa.⁶⁴ I fallet Klas Kristersson Horn betonas därför att han var av finländskt ursprung, och trots att han tillbringade en betydande del av sitt liv både i den västra riksdelen och utomlands, betraktas han i artikeln i serien *Oma maa*⁶⁵ som finländare. Detsamma gäller artikeln i *Kansallinen elämäkerrasto*.⁶⁶ Samtidigt lyfter man också fram Horns etablerade kontakter med den västra riksdelen.

Svensken Arnold Munthe var soldat inom sjöstridskrafterna och en produktiv författare som i sin produktion fokuserade särskilt på sjöhistoria.⁶⁷ I sitt samlingsverk *Svenska sjöhjältar*⁶⁸ behandlar han Horn och dennes militära bana. Munthes studie av Klas Kristersson Horn utkom 1922. I verket har han försökt skapa en så omfattande och fullständig bild som möjligt av Horn, som han beskriver som en av 1500-talets största personer. Munthe har försökt hitta och skildra kopplingarna mellan olika händelser i Horns liv. Han skildrar Horns verksamhet som såväl otröttlig som oegennyttig. Munthe betonar att kärnan i Horns verksamhet utgjordes av hans varma fosterlandskärlek.⁶⁹ Tonen i Arnold Munthes studie avspeglar hans egen tids värderingar: den är beundrande inför föremålet och han framställer Horn nästan som en mytisk krigshjälte.

En av de forskare från första hälften av 1900-talet som mest har fördjupat sig i Klas Kristersson Horn är Kaarlo Blomstedt. Nästan hela hans vetenskapliga produktion fokuserar på finländskt 1500-tal, och han fördjupade sig även i släkten Horn. Blomstedts mest betydande studie är biografien⁷⁰ över Henrik Klasson Horn⁷¹ som utkom 1921, men han är ändå mest känd för att ha medverkat i ett flertal historiskt inriktade bokprojekt.⁷²

64. Koskinen & Einonen, 'Hallinnon sankarilliset yksilöt ja kasvoton koneisto', s. 131.

65. Grotenfelt, 'Horn-suvusta', s. 364–372.

66. Blomstedt, 'Horn, Klaus Kristerinpoika', s. 474–492.

67. Jan Glete, 'CL Arnold Munthe', Göran Nilzén (red.), *Svenskt biografiskt lexikon* 26 (Stockholm 1987–1989).

68. Arnold Munthe, 'Klas Kristersson Horn'; Arnold Munthe, *Svenska sjöhjältar* (Stockholm 1922).

69. Munthe, 'Klas Kristersson Horn', s. 4.

70. Kaarlo Blomstedt, *Henrik Klauunpoika Horn. Ajankuvaus. 1. Kustaa Vaasan ja Juhana Herttuan palveluksessa* (Helsinki 1921).

71. Henrik Klasson Horn var halvbror till Klas Kristersson Horns far Krister Klasson Horn.

72. Eljas Orrman, 'Blomstedt, Kaarlo' (nätpublikationen Kansallisbiografia, 2018).

I *Historiallinen arkisto* XXXIX från 1932 ingår en artikel av Blomstedt som behandlar adelns jordanskaffning⁷³. I den fördjupar han sig också i Klas Kristersson Horns jordäga. Blomstedt konstaterar att man för 1500-talets del kan lyfta fram två betydelsefulla medlemmar av släkten Horn: Klas Kristersson Horn och hans farbror Henrik Klasson Horn. Precis som var typiskt för Blomstedts tid behandlar han Klas Kristerssons kopplingar till Sverige och Finland. Han ifrågasätter dock den tidigare uppfattningen om att Klas Kristersson Horn skulle ha varit mycket fäst vid Finland.⁷⁴ I stället visar Blomstedt i sin studie att Horn hade starkare band till Sverige än till Finland. Han betonar Horns relationer med den svenska aristokratin och konstaterar att Henrik Klasson Horn vistades klart mer i Finland än Klas Kristersson Horn, som enligt Blomstedt var tydligt förankrad i Sverige. Blomstedt betraktar med andra ord Horn som mer svensk än finländsk.⁷⁵ Det här avviker i viss mån från den tanke om finskhet som betonades i tidens nationella historieforskning.

Den artikel om Klas Kristersson Horn som Kaarlo Blomstedt lät publicera i *Kansallinen elämäkerrasto* år 1929 ligger mer i linje med tidens sätt att skriva om forskningsföremålet. Där förhåller sig Blomstedt uppskattande till Horn och lyfter fram dennes bedrifter.⁷⁶ *Kansallinen elämäkerrasto* är dock en samling artiklar om märkespersoner i historien vars syfte är att beskriva personen, hans levnadsbana och bedrifter på ett så mångsidigt sätt som möjligt, inte att kritiskt granska personen i fråga eller hans eller hennes verksamhet.⁷⁷

Klas Kristersson Horn behandlas rätt så omfattande i äldre översiktsverk, men i en del skymtar han bara hastigt förbi. Så är fallet till exempel med *Suomen historia* av K. O. Lindeqvist från 1916, där författaren i endast en enda mening berättar om Horns fälttåg i Baltikum.⁷⁸ I Einar W. Juvelius⁷⁹ *Suomen sotahistorian pääpiirteet* från 1927 nämns Klas Kristersson Horns del i kriget mot Ryssland. På samma sätt som

73. Blomstedt, 'Aatelin maanhankinnasta 1500-luvulla'.

74. Ibid., s. 14–22.

75. Ibid., s. 15.

76. Blomstedt, 'Horn, Klaus Kristerinpoika', s. 474–485.

77. Villstrand, *Riksdelen*; Katajala, *Viipurin läänin historia* III; Hannu Kujanen & Lars-Folke Landgrén, *På vakt i öster 2* (Helsingfors 2004); Fagerlund, Jern & Villstrand, *Finlands historia* 2.

78. K. O. Lindeqvist, *Suomen historia* (Porvoo 1916), s. 195.

79. Med efternamnet Juva från 1935.

många andra forskare lyfter Juvelius också fram Horns del i erövringen av områden i Estland, och han hyllar Horns framgång i sjökrigföringen.⁸⁰ Juvelius verk tillhör krigshistoriens guldålder, som enligt Päiviö Tommila började efter att 1918 års krig tagit slut. Juvelius främjade vetenskapsgrenens utveckling genom att föreslå grundandet av ett forskningsinstitut specialiserat på krigshistorisk forskning, vilket också förverkligades 1925.⁸¹

M. G. Schybergson tar i sin *Finlands historia* från 1887 upp Klas Kristersson Horns kunskaper inom krigföring. Precis som i andra tidiga verk betonas här Horns intelligens och karaktärsfasthet, och tidens ideal återspeglas även i Schybergsons forskning. Han noterar att Horn tilldelades friherres värdighet och förhåller sig mycket beundrande till Horn när han bland annat konstaterar: ”Bland den finska adelns medlemmar intager han ett lysande rum genom tapperhet och insigt och genom den karaktärsfasthet han under skiftande förhållanden ådagalade.”⁸² Arvo Viljanti har behandlat kriget mot Ryssland 1554–1557, i vilket också Horn deltog.

I de äldre verken skildras Horn ofta med överord, medan framställningen i nyare forskning är mer konstaterande. I de äldre studierna får Horn ofta beröm, men man går inte närmare in på orsakerna till berömmet, och man motiverar eller klargör inte heller i någon större utsträckning lovorden, utan Horn hyllas rätt så ohämmat. Ser vi på de nya studierna så konstaterar Villstrand bland annat om Horn att han ledde en delegation i Reval och ”lyckades väl i sitt uppdrag”. Kujanen och Landgrén konstaterar på motsvarande sätt att den beskickning som lotsades av Horn ”nådde resultat genom att skickligt spela ut aktörerna mot varandra”.⁸³ I den senaste tidens forskning finns ingen vilja att vare sig förstora eller förminska Horn, utan syftet är att skildra honom utifrån det källmaterial som finns. I nyare studier har man dock inte fokuserat enbart på honom, vilket delvis påverkat personskildringen.

Kaarlo Blomstedt skriver om Horns ståthållarperiod, att han ”oli [...] erinomaisella perusteellisuudella syventynyt oloihin niin hyvin Venäjällä

80. Juvelius, Einar W., *Suomen sotahistorian pääpiirteet I. Aika vuoteen 1617* (Helsinki 1927), s. 178, 185, 190, 196–198, 212, 221–224.

81. Päiviö Tommila, *Suomen historiankirjoitus. Tutkimuksen historia* (Helsinki 1989), s. 182–183.

82. M. G. Schybergson, *Finlands historia I* (Helsingfors 1887), s. 287, 289, 290, 297, 299; Arvo Viljanti, *Gustav Vasas ryska krig 1554–1557. 1–2* (Stockholm 1957).

83. Villstrand, *Riksdelen*, s. 13; Kujanen & Landgrén, *På vakt i öster 2*, s. 111.

kuin Suomenlahden eteläpuolella” (”att han med yttersta noggrannhet hade fördjupat sig i förhållandena såväl i Ryssland som söder om Finska viken”). Blomstedt konstaterar också om Horns korrespondens att den visar på hans ”tarkkaa asiantuntemustaan ja harvinaisen selvää, loogillista ajatuskykyään ja esitystaitoaan” (”noggranna sakkunskap, hans ovanligt klara, logiska tankeförmåga och hans förmåga att uttrycka sig i skrift”).⁸⁴

Förnyelsen av gamla hjältebilder efter kriget

Efter andra världskriget förändrades den biografiska forskningen på många sätt. I det här avsnittet studerar jag de förändringar som skedde och vilken påverkan de har haft. Att den tidigare nämnda bokserien *Oma Maa* fick så stor spridning i Finland under första delen av 1900-talet, samt det positiva förhållningssättet till bokserien, kan enligt Petri Karonen och Antti Räihä anses grunda sig på att finländarna ville skapa sig en egen historia. Samtidigt är det enligt dem möjligt att orsaken var att historiebilden, skapad med analogier, passade så gott som helt ihop med den egna tiden.⁸⁵

I början av 1900-talet sökte nationen efter sin egen identitet. Till detta hörde naturligt nog frågor kring vem vi är, varifrån vi kommer och hurdana vi vill vara. Formeringen av en historiebild är viktig i ett sådant sammanhang. Den underlättar formeringen av den enskilda individens identitet, men framför allt knyter den samman individer som tillsammans bildar en nation med ett gemensamt förflutet, en nutid och en framtid.

Karonen och Räihä lyfter fram de förändringar som gjordes i den tredje upplagan av serien *Oma maa* som utkom efter andra världskriget. Vid den här tiden hade både tiden och författarna förändrats på ett betydande sätt. Till sin struktur är verket likadant som tidigare i serien, men tyngdpunkterna har förskjutits på ett märkbart sätt. I texterna ligger fokus uttryckligen på skildringen av det självständiga Finland.⁸⁶ Krigstiden hade en stor påverkan på det finländska samhället, och därmed hade det varit rätt så märkligt om den inte också hade haft inflytande på historieforskningen och dess tyngdpunkter. Finländarna

84. Blomstedt, 'Horn, Klaus Kristerinpoika', s. 478.

85. Karonen & Räihä, *Kansallisten instituutioiden muotoutuminen*, s. 14.

86. *Ibid.*, s. 23.

måste återhämta sig från krigsårens prövningar och bygga upp en ny identitet. Det är naturligt att självständigheten, som i årtal hade varit hotad, trädde fram som en viktig faktor som styrde forskningen.

Pekka Ahtiainen och Jukka Tervonen konstaterar i sin bok *Menneisyyden tutkijat ja metodien vartijat. Matka suomalaiseseen historiankirjoitukseen* från 1996 att det var svårt att förnya historieforskningen efter andra världskriget till följd av att det fortfarande var samma personer som skrev historia som före kriget. Forskarna i fråga hade representerat det finsknationella tänkesättet. De tog till sig nya forskningssätt, men grundtonen i deras studier förändrades nödvändigtvis inte, och deras tankar kretsade fortfarande kring frågor med fokus på öst. Enligt Ahtiainen och Tervonen var det särskilt utrikespolitiska krav som satte press på historieforskningen, och de pekar också på det närmande som skedde mellan finsk- och svenskspråkiga forskare. De menar att den efterkrigstida forskningen nästan helt tog avstånd från det nationella förflutna, som tidigare hade varit en mycket väsentlig del av historieforskningen.⁸⁷

Kimmo Rentola konstaterar i sin bok *Historia eilen ja tänään. Historiantutkimuksen ja arkeologian suunnat Suomessa 1908–2008* från 2009 att forskning kring den finländska adeln på 1500-talet och dess statliga uppgifter var framträdande inom historieforskningen före andra världskriget. Vid samma tid hamnade också den statliga utvecklingen efter 1809 i fokus, men efter andra världskriget blev i stället närhistorien ett viktigt forskningsobjekt.⁸⁸ Klas Kristersson Horn nämndes fortfarande, men det fanns inte längre ett lika starkt intresse för honom som före kriget. Detta är i linje med den utveckling inom historieforskningen som skildras ovan.

I sitt kapitel i den ovannämnda antologin *Historia eilen ja tänään*, konstaterar Jouko Vahtola att man i de avhandlingar som publicerades åren 1980–2006 och som behandlar Finlands historia, helt klart främst har undersökt perioden mellan åren 1860 och 1950. Han konstaterar att det har publicerats rätt många avhandlingar om medeltiden, medan 1500-talets andel i studierna är oroväckande liten. Däremot är

87. Pekka Ahtiainen & Jukka Tervonen, *Menneisyyden tutkijat ja metodien vartijat. Matka suomalaiseseen historiankirjoitukseen* (Helsinki 1996), s. 33, 120–121.

88. Kimmo Rentola, 'Poliittisen historian tutkimuksen linjoja sadan vuoden ajalta', Sini Kangas, Marjatta Hietala & Heikki Ylikangas, *Historia eilen ja tänään. Historiantutkimuksen ja arkeologian suunnat Suomessa 1908–2008* (Helsinki 2009), s. 60–61.

situationen god för 1600- och 1700-talen.⁸⁹ Att Klas Kristersson Horn, en 1500-talsmänniska, framträder mer sällan i studierna avspeglar det faktum att andra sekler var mer populära, även om han fortsättningsvis har behandlats i översiktsverk.

Päiviö Tommila konstaterar i *Suomen historiankirjoitus. Tutkimuksen historia* från 1989 att något övergripande verk om Finlands historia inte sammanställdes medan Finland var en del av Sverige, utan först 1832. Boken utgavs i och för sig i Sverige och var skriven på svenska. Den nya autonoma ställningen väckte frågor om landets egen historia, och diskussionen var särskilt livlig under 1840-talet. Tommila konstaterar att i slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet förbättrades förutsättningarna (utgångspunkterna) för att bedriva historieforskning på ett märkbart sätt. Enligt honom var också delningen av historien i två delar, Finlands historia och allmän historia, viktig i mitten av 1800-talet. I slutet av 1800-talet började man intressera sig för samhällseliga teman. Kulturhistoria å sin sida blev en del av forskningsfältet under första delen av 1900-talet, så även politisk historia.⁹⁰

Efter andra världskriget förändrades den nationella historieskrivningen, men trots det behöll Klas Kristersson Horn sin ställning som ett intressant forskningsobjekt. Han lyckades emellertid inte återfå samma ställning som inom den historieskrivning som hade fokuserat på stormän i början av seklet. När tyngdpunkterna inom historien förändrades hamnade Klas Kristersson Horn mer i skymundan, men hans betydelse inom sjökrigföringen har ändå fortsatt att noteras under decennierna.

En ny biografi med aktörskap och subjekt i fokus

I det här avsnittet granskar jag de färskaste perspektiven inom den biografiska forskningen, de problem som biografierna har upplevt samt i vilken riktning den biografiska forskningen håller på att utvecklas. Både biografien och den nationella historieskrivningen hamnade i marginalen inom den akademiska historieforskningen efter andra världskriget. Biografierna tog sig på nytt in på forskningsfältet under

89. Jouko Vahtola, 'Suomen historian tutkimus viime vuosikymmenillä', Sini Kangas, Marjatta Hietala & Heikki Ylikangas (toim.), *Historia eilen ja tänään. Historiantutkimuksen ja arkeologian suunnat Suomessa 1908–2008* (Helsinki 2009).

90. Tommila, *Suomen historiankirjoitus*, s. 62, 64, 76, 95, 121, 137–138, 155, 171–173.

1980- och 1990-talen.⁹¹ I kvinnohistorisk forskning har biografierna haft en viktig uppgift, medan man i biografier med män i fokus inte i någon större utsträckning fäst uppmärksamhet vid genus.⁹² Detta gäller också forskningen om Klas Kristersson Horn, där man inte har problematiserat betydelsen av kön för en människas levnadsbana.

I boken *Näkymätön sukupuoli. Mieheyden pitkä historia* från 2014 behandlas män som har varit verksamma i det område som i dag är Finland. Författarna konstaterar att det är nödvändigt att lyfta fram männen ur ett genusperspektiv. I och med kvinnohistoriens framväxt började man också föra fram kritik mot att manshistorien glömts bort. Detta korrigerades genom genushistoriens framväxt.⁹³ I verket lyfter författarna fram också skillnader i manlighetsideal när de jämför plats, tid och rum och ännu mer ingående centrum och periferi. Ideal och andra förändringar i manligheten når periferin långsammare, och de utformades inte nödvändigtvis på samma sätt som i Stockholm som var rikets centrum.⁹⁴ Klas Kristersson Horn vistades under sin ståt-hållarperiod i rikets utkant, i Viborg, men samtidigt stod han i ständig brevkontakt med Stockholm. Han träffade också kontinuerligt andra ämbetsmän och centrala personer i riket. Han fick alltså influenser både från centrum och från periferin. En närmare analys av detta skulle kunna bidra till en ny dimension i studiet av hans person.

Birgitte Possing lyfter fram att biografien på nytt trädde in på forskningsfältet i slutet av 1900-talet. Att den hade hamnat vid sidan om gjorde enligt henne att en forskningstradition hade brutits. Detta menar hon att fortfarande gör det svårt att bedriva forskning, eftersom det inom den biografiska forskningen inte har uppstått någon kritisk tradition.⁹⁵ Barbara Caine konstaterar å sin sida att det ändå under 1900-talet har funnits flera forskare som har betraktat biografien som en viktig genre inom historieforskningen och att det snarare funnits många som varit rädda att genren alltför mycket skulle betona individen på bekostnad av bredare perspektiv.⁹⁶

91. Hakosalo et al., *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*, s. 11.

92. *Ibid.*, s. 14.

93. Pirjo Markkola, Ann-Catrin Östman & Marko Lamberg, *Näkymätön sukupuoli. Mieheyden pitkä historia* (Tampere 2014), s. 7–9.

94. *Ibid.*, s. 24.

95. Possing, 'Elämä pelissä. Biografian historia ja vastuu', s. 62–64.

96. Barbara Caine, *Biography and History* (London 2010), s. 19.

Biografins ställning har länge varit motstridig. Man har samtidigt både föraktat och favoriserat den. Biografiernas största problem kan vara deras popularitet bland den stora publiken, vilket har gjort att den tappat i anseende inom den akademiska forskningen. Biografen är emellertid en mycket lämplig genretyp när man vill fördjupa sig i en person eller, via honom eller henne, i ett mer omfattande fenomen och nå såväl en bredare som en mer akademisk publik.⁹⁷

Enligt Christina Florin har den biografiska forskningen länge dragits med problemet att det har funnits en rädsla för att det vore alltför individcentrerat och subjektivt att bara fokusera på en person. Denna inställning har emellertid börjat ändras, och enskilda individers levnadsbanor har allt oftare blivit föremål för forskning.⁹⁸ Under senare år har historieforskarna försökt, och också lyckats, med att förnya biografen med forskningsmetoder som lämpar sig för modern vetenskaplig forskning. Även om biografen som genretyp är gammal, har man genom att förnya den lyckats ge den en ställning inom forskningen som gör att den förtjänar att bli tagen på allvar.

I de studier som har gjorts om Klas Kristersson Horn har hans person behandlats mest mångsidigt i de äldre verken, men denna mångsidighet har ändå begränsats till att fokusera på det som brukar vara utmärkande för hjälteskildringar: karaktärsdrag såsom skarpsinnighet, sakkunskap, beslutsamhet och djärvhet – eller bristen på dessa. I nyare verk, som har utgetts under senare delen av 1900-talet och på 2000-talet, uppträder Klas Kristersson Horn i biroller; någon studie med fokus på honom har inte publicerats under de senare decennierna. I översiktsverk, såsom i *Viipurin läänin historia* från 2010,⁹⁹ ligger fokus naturligtvis mer på Horns verksamhet och bedrifter än på hans person. Horn förekommer också i många andra verk, särskilt om Gustav Vasa. Han stod nära kungen, liksom även dennes söner Johan III och Erik XIV. I dessa verk behandlas Klas Kristersson Horn uttryckligen utifrån sin relation till kungen, hans egna förtjänster framkommer inte.

97. Hakosalo et al., *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*, s. 7–8; Caine, *Biography and History*, s. 19; Possing, 'Elämä pelissä. Biografian historia ja vastuu', s. 62–65.

98. Christina Florin, 'Biografia rajoja rikkomassa. Kolme esimerkkiä ruotsalaisesta elämäkertatutkimuksesta', Heini Hakosalo et al (toim.), *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus* (Helsinki 2014), s. 27.

99. Katajala, Kujala & Mäkinen, *Viipurin läänin historia III*.

Någon kritik mot Klas Kristersson Horn går egentligen inte att finna, men lovordande text finns det desto mer av. Detta gäller särskilt de äldre studierna, som ofta är informativa men i jämförelse med nyare texter, som eftersträvar objektivitet, är de påfallande partiska. Samtidigt är de äldre studierna ofta mer fascinerande läsning just genom det sätt på vilket de är skrivna och genom det annorlunda forskningsgreppet.

Klas Kristersson Horn nämns i många översiktsverk om 1500-talet eller om Viborg.¹⁰⁰ I senare översiktsverk blir bilden av honom ofta mycket ytlig, ofta nämns han bara kort på några ställen, vilket gör att man utifrån verken egentligen inte kan bilda sig någon fördjupad uppfattning om hans person. I översiktsverken upprepar man ofta samma händelser, såsom strider och sjökrig eller administrativa frågor. I nyare verk analyseras händelser och orsak-verkan-förhållanden betydligt mer än i äldre studier, som fokuserar mer på att ge en kronologisk skildring av händelserna. Dock fokuserar man inte i nyare undersökningar i någon större utsträckning på personlighet, och därmed utelämnas också personens inflytande på historien och på händelsernas slump.

Känslornas historia, som just nu är föremål för livlig diskussion, skulle kunna användas mer flitigt inom den biografiska forskningen. Genom känslornas historia skulle man utan tvekan kunna finna nya intressanta perspektiv för att ge liv åt den biografiska forskningen. I Klas Kristersson Horns fall skulle detta till exempel kunna handla om de känslouttryck som finns i hans korrespondens. Känslor syns också i individers verksamhet och i deras sociala umgänge. När man studerar Horn skulle man kunna knyta an till forskning kring känslor och kön, och fokusera på hur känslor regleras och uttrycks i brev. Maskulinitet och de uttryck denna tog i Horns positioner som ståthållare och befälhavare i relation till å ena sidan kungen, å andra sidan undersåtarna, kunde vara ett lämpligt perspektiv för biografisk forskning.

Maskulinitet, aktörskap och emotioner är intressanta forskningsobjekt för dagens forskare. Dessa teman har emellertid studerats i ganska liten omfattning i biografier. Även om man inte längre ägnar sig åt egentliga stormannaskildringar, finns det inget hinder för att undersöka till exempel aktörskap, som öppnar många intressanta möjligheter

100. Se till exempel Fagerlund, Jern & Villstrand, *Finlands historia 2*; Katajala, Kujala & Mäkinen, *Viipurin läänin historia III*; Kujanen & Landgrén, *På vakt i öster 2*; Villstrand, *Riksdelen*.

att närma sig historiska personer. När man studerar till exempel män, såsom Klas Kristersson Horn, skulle en undersökning av maskulinitet bidra med ett nytt, mer modernt perspektiv. På samma sätt skulle en fördjupning i emotioner öppna nya möjligheter att närma sig forskningsföremålet.

En fördjupning i den färskaste biografiska forskningen visar att Klas Kristersson Horn fortfarande anses vara en intressant person, även om det är länge sedan det publicerades en studie med fokus enbart på honom. Trots att den biografiska forskningen har förändrats på ett betydande sätt under decenniernas lopp och dess anseende har varierat, så fortsätter biografier att väcka intresse år efter år, och decennium efter decennium. Trots svårigheterna har de lyckats att återigen bli en beaktansvärd del av historieforskningen.

Den personhistoriska forskningens många dimensioner

Klas Kristersson Horn har behandlats rikligt och mångsidigt inom den biografiska forskningen. Hans betydande bedrifter både inom administrationen och inom det militära framträder i studierna. Uppskattningen av hans gärningar har egentligen inte förändrats över tid och i både äldre och nyare forskning ger man erkännande åt och lyfter fram Horns bedrifter som militär. Den största skillnaden finns i det sätt på vilket man skildrar hans bedrifter. I äldre studier är tonen ofta beundrande, och överlag är språkbruket rikare i den tidigare forskningen. Nyare forskning granskar honom mer kritiskt, men ofta ytligare.

De centrala faktorerna i individens levnadsbana framträder naturligtvis både i den äldre forskningen och i den som gjorts under senare år. Den största skillnaden mellan äldre och färskare studier är sättet att skriva och berätta. Samma sak kan formuleras på många olika sätt, och man kan välja att lyfta fram olika delar ur en persons levnadsbana för närmare granskning. I forskningslitteraturen skapas en bild av Klas Kristersson Horn som en kapabel och driftig man, som visade sig vara både en skicklig ståthållare och en framgångsrik militär.

Översiktsverken ger en överraskande enhetlig bild av Klas Kristersson Horn, trots att de är skrivna under olika perioder. Stormannaskildringar är vanliga i studier från första delen av 1900-talet och i dem är också kritiken mindre eller mer dold än i nyare studier från senare delen av 1900-talet och från 2000-talet, där tonen är mer neutral. Klas Kristersson Horn framstår i de olika studierna på ett enhetligt sätt: som

krigshjälte, förvaltningsman och diplomat. Hans privatliv står inte i fokus i någon av studierna, men däremot hans karriär, vilket i och för sig också beror på det källmaterial som har bevarats. Det finns mycket mer källmaterial om Horns yrkesbana än om hans privatliv.

Klas Kristersson Horn har länge varit föremål för forskning, även om studierna av honom har förändrats i hög grad. De tidiga stormannaskildringarna har bytts ut mot en mer objektiv behandling. När tyngdpunkterna inom forskningen förändras, förändras naturligtvis också intresset för vissa teman eller vissa personer; att samma person eller tema ständigt skulle vara i fokus är osannolikt. Horn framträder i studier från decennium till decennium, och trots att man under de senaste årtiondena främst har behandlat honom i översiktsverk, uppmärksammas fortfarande han och hans gärningar. Biografin har behållit sin dragningskraft genom tiderna, och en person med en händelserik levnadsbana rörer fortfarande både forskarnas och läsarnas intresse.